

Sosiaalipedagoginen toimintatapa ja vapaa sivistystyö¹

Juha Hämäläinen

Sosiaalipedagogiikan käsite ei ole Suomessa kovin tunnettu, ja siksi ajattelinkin sanoa siitä jotakin. Lyhyessä puheenvuorossa on tehtävä valintoja, joten keskityn vain yhteen, tosin sosiaalipedagogiikan kannalta keskeiseen näkökulmaan, jossa sosiaalipedagogiikka nähdään ihmisen yhteiskuntasuhdetta rakentavana pedagogiikkana.

Meillä on tapana puhua sosiaalipedagogiikan kahdesta kehityslinjasta, sivistysteoreettisesta ja hyvinvointiteoreettisesta. Sivistysteoreettisen linjan punaisena lankana on kansalaiskasvatus, ja se koskee lähtökohtaisesti kaikkia ihmisiä, kun taas sosiaalipedagogiikan hyvinvointiteoreettiseen ulottuvuuteen kuuluu keskeisesti ajatus lievittää sosiaalisia ja psykososiaalisia ongelmia kasvatuksen keinoin ja tukea erityisesti niiden ihmisten yhteiskuntasuhteen rakentumista, joilla on siinä erityisiä kasvatuksellisia tarpeita.

Nämä kaksi kehityslinjaa kietoutuvat toisiinsa sekä historiallisesti että ajatuksellisesti. Pedagogisen työn eri osa-alueilla sivistyksellinen ja hy-

¹ Puheenvuoro 29.10.2020 verkossa järjestetyssä Maahanmuuttajaopiskelijan kohtaaminen ohjaustyössä -seminaarissa, joka oli Sosiaalipedagoginen ohjaus vapaan sivistystyön oppilaitoksissa -hankkeen päätösseminaari.

vinvointisuuntautunut orientaatio voivat kuitenkin painottua eri tavoin. Vapaan sivistystyön alalla painopiste on ollut perinteisesti sivistysteoreettisessa näkökulmassa, mutta myös pyrkimys sosiaalisten ongelmien pedagogiseen kohtaamiseen ja lievittämiseen on kuulunut siihen alusta lähtien.

Nykypäivänä maahanmuuttajat voidaan nähdä erityisryhmänä, jonka parissa tehtävässä pedagogisessa työssä tarvitaan erityistä osaamista. Tätä erityisosaamista on haluttu kehittää ja onnistuttu kehittämään nyt päättyvässä Sospeva-hankkeessa erityisesti pedagogisen ohjauksen kannalta. Yksi tapa sanoittaa Sospeva-hanketta on sanoa, että hankkeessa on kehitetty sosiaalipedagogisen ohjauksen mallia tai rakennettu sosiaalipedagogiseen teoriakehyksen pohjautuvaa ohjauksellista toimintatapaa maahanmuuttajien yhteiskuntasuhteen rakentumisen edistämiseksi.

Mitä sosiaalipedagogiseen toimintatapaan tulee, korostan mielelläni sitä, ettei sosiaalipedagogiikassa ole kyse erityisistä pedagogisista metodeista tai tekniikoista sen enempää kuin minkään ammattiryhmän erityisestä ammattiopista vaan pedagogisesta ajattelutavasta. Kyse on pedagogisesta näkökulmasta ihmiseen ja yhteiskuntaan, erityisesti ihmisen ja yhteiskunnan suhteeseen ja sen rakentumiseen.

Pedagogisena ajattelutapana sosiaalipedagogiikka kattaa laajasti pedagogisen työn kentät ja ammattiryhmät. Tämä näkökohta on otettu hyvin huomioon myös Sospeva-hankkeessa, jossa sitä on sovitettu vapaan sivistystyön kontekstissa tapahtuvaan maahanmuuttajatyöhön, maahanmuuttajien yhteiskunnallisen toimintakyvyn ja subjektiuden edistämiseen, siis maahanmuuttajien kansalaiskasvatukseen.

Kansalaiskasvatus on olennaisilta osin ihmisten yhteiskuntasuhteen kasvatuksellista rakentamista, yhteiskunnan jäsenten sosiaalisen toimintakyvyn, osallisuuden ja osallistumisen, kansalaisten yhteiskunnallisen subjektiuden edistämistä. Nykyisin puhutaan myös aktiivisesta kansalaisuudesta, ja toimivan yhteiskuntasuhteen kääntöpuolta kutsutaan usein syrjäytymiseksi, marginalisoitumiseksi tai huono-osaisuudeksi.

Ajatus aktiivisesta kansalaisuudesta on ollut vapaan sivistystyön visio alusta lähtien, tehtävä, jonka ympärille ja jota varten vapaa sivistystyö on syntynyt ja on olemassa. Vapaan sivistystyön itseymmärrykseen kuuluu olennaisesti pyrkimys tarjota ihmisille mahdollisuuksia itsensä sivistykselliseen kehittämiseen yhteiskunnan jäsenenä.

Ajan myötä yhteiskunta on muuttunut yhä monimutkaisemmaksi, mikä on tuonut vapaaseen sivistystyöhön kuten muuhunkin pedagogiseen

työhön monia uusia haasteita. Mitä monimutkaisemmaksi yhteiskunta käy, sitä enemmän ihmisillä on vaikeuksia ja tuen tarvetta yhteiskuntasuhteensa rakentamisessa. Sitä enemmän on myös tarvetta kytkeä pedagogisen työn teoriapohjassa sivistys- ja hyvinvointiteoreettista näkökulmaa toisiinsa.

Kokoavasti voi sanoa, että sosiaalipedagogiikka tarjoaa mielekkään sosiaalista ja pedagogista näkökulmaa yhdistävän kehyksen periaatteessa kaikelle kasvatus- ja sivistystyölle. Vapaan sivistystyön kentässä siihen sisältyy alan omaan traditioon ja tehtävään liittyviä painotuksia.

Sosiaalipedagoginen ajattelu- ja toimintatapa ei ole vapaan sivistystyön alalla mitään uutta vaan jotakin, mikä kuuluu lähtökohteisesti vapaan sivistystyön traditioon. Sosiaalipedagogiikan erityinen merkitys on siinä, että se osaltaan sanoittaa ja jäsentää vapaan sivistystyön itseymmärrystä. Nykypäivän kasvatus- ja sivistystyön ja ihmisten yhteiskuntasuhteen rakentumisen haasteissa sosiaalipedagogisen näkökulman merkitys korostuu.

On tärkeää nähdä, että yhteiskunnallinen osallisuus ja toimiva yhteiskuntasuhde eivät ole ihmisen synnynnäisiä ominaisuuksia. Jokaisen yksilön on osaltaan rakennettava oma yhteiskuntasuhteensa. Osallisuuteen kasvetaan, kyse on aina ihmisenä kasvamisen prosesseista, ja vapaa sivistystyö on siinä yksi tärkeä pedagogisen työn kenttä.

